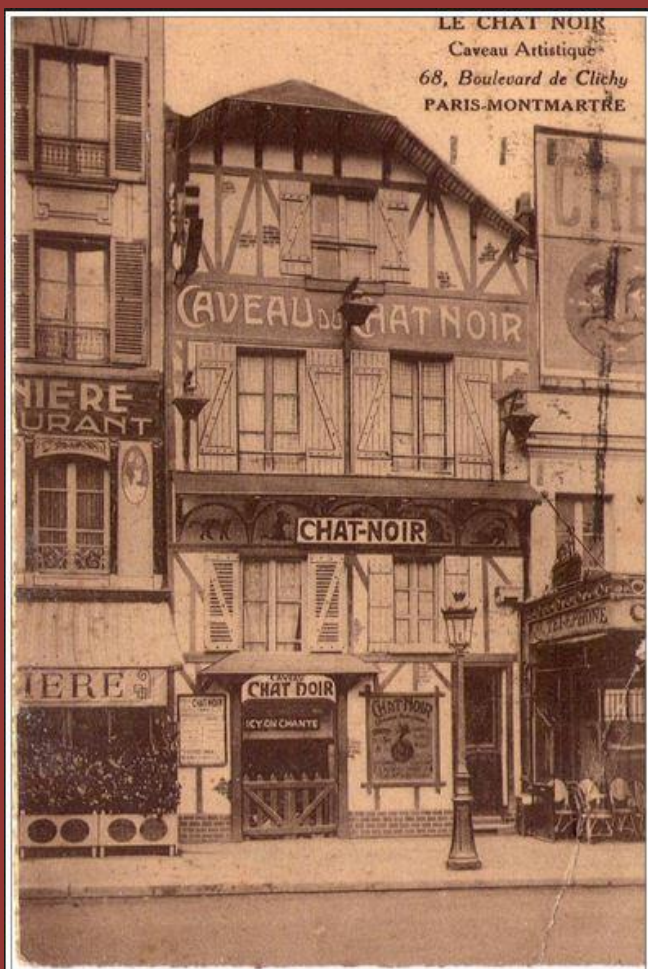

Svratite...

Ako me posetite u istorijskom Provijant magacinu u Majncu, sigurno ćete biti iznenađeni. Ja predstavljam sve, samo ne kliše prašnjavog arhiva. Može se reći da sam klasik, uprkos mojoj mladosti. Uzimam sebi tu slobodu da se u muzejskoj eleganciji predstavim, na preko hiljadu kvadratnih metara. Naravno, sve to radi Vas! Ipak sam tu po zadatku. U kulturnom interesu javnosti. Čuvar sam jednog kompletnog žanra, jednog svojevrsnog oblika umetnosti. Moj tvorac me uneo kao „Dokumentacioni centar satire na nemačkom jeziku“ u sudski registar. Odmah po svom dolasku u Majnc 1961. godine, ponosno mi je dao ime „Nemački kabaretski arhiv“.

Moji radnici se otad širom sveta staraju o igranim i pojavnim formama satire. Zbog toga vrlo često imamo posete iz raznih delova sveta. Nedavno nam je bila gošća sa doktorskih studija

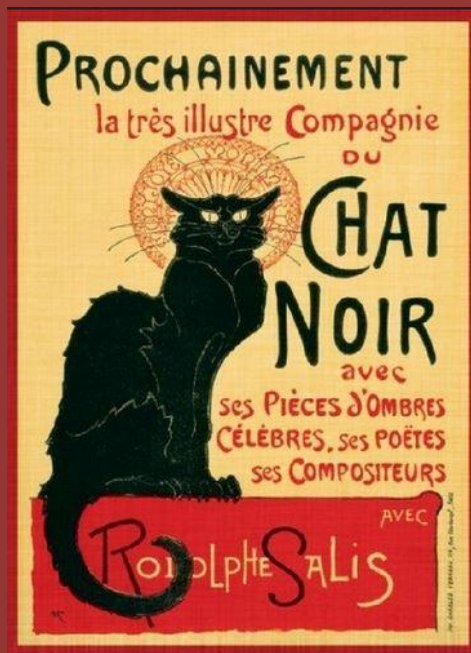

iz Moskve kako bi pronašla materijal iz dvadesetih godina za njen doktorski rad, a jedna profesorka iz Japana se interesovala za kabare koji se odigravao u egzilu. Jednom se jedna doktorantkinja sa Univerziteta Jejl celih devet meseci zadržala u nepreglednim dubinama mog arhiva kako bi istražila ulogu srednjovekovnog špilmana kao preteču političkog kantautora. Redovno pismeni upiti širom sveta potvrđuju interesovanje za moju riznicu. To je razlog zbog kog sam bio u prilici da od početka dvadeset prvog veka otvorim preko stotinu šezdeset izložbi. U sedam evropskih zemalja.

Između ostalog u Francuskoj. U Kući Hajnriha Hajnea u Cité Universitaire Internationale de Paris: LE MONDE, UN CABARET! Les débuts du cabaret littéraire en Allemagne et en France. Potom su usledili Monpelje, Tuluz, Lion, Dižon. Na nemačkom govornom području smo sa izložbom „100 GODINA

KABAREA“ gostovali od Alcaja do Ciriha. Ta izložba dobrim delom pokazuje čime raspolazem: taj žanr! Njegove pojavne forme. Njihova istorija. Moja tema su umetnici. A posebno

političko-književni kabare kao umetnost koja je orijentisana ka demokratiji i slobodi. Tema su autori tog kabarea. Njihove životne priče. Neretko su to bile priče o patnji. Tema je i značaj svega toga za osobe koje su bile zainteresovane za tu umetnost, kroz različite epohe. Značaju za publiku iz lepe epohe, tzv. Belle Epoque. U vreme nemačkog carstva. Između vremena optimizma i cenzure. Između Prvog i Drugog svetskog rata. Između demokratije i diktature, militarizma i fašizma. Radi se o umeću preživljavanja. U unutrašnjem i u spoljnom egzilu. Između stilova i između stolica. Radi se o našoj kulturi. O njenoj promeni. O obrazovanju. I, naravno, radi se i o smehu. Danas i onomad. Smejanje samom sebi i smejanje drugima. Radi se o topografiji podrugivanja i njegovom jeziku u vremenu promena. Isto tako kao što se radi o humoru i poeziji o ljudskom, suviše ljudskom. O apsurdnom i konkretnom. O kritici sadašnjosti u umetničkoj formi. I naposletku, radi se i o zabavi. Oduvek se i radilo o tome. I o ljubavi! Uzgred budi rečeno, i prikupljanje je jedan oblik ljubavi, rekao je američki filozof Džordž Stajner. Mešavina različitih scenskih umetnosti, koja od kabarea čini to što jeste, formalno i pojmovno postoji tek od kraja devetnaestog stoleća.

„Cabarets Artistiques“, on je i kao je i kao voditelj, Présentateur, bio pionir. Takoreći onaj preliv u srednjem polju salatnog tanjira koje sva ostala polja povezuje i spaja. Njegov konferans je bio nadaleko poznat! Ponekad uvredljiv i agresivan, isto kao što su to bili i šansoni koji su se tu prezentovali. Ali upravo to bilo ono što je privlačilo intelektualnu publiku Pariza. Uskoro se i literarna elita popela na Montmartra, tog „Butte sacrée“. Potom su sledili političari i aristokrate. Na primer Viktor Igo i Emil Zola, italijanski borac za slobodu Đuzepe Garibaldi i princ Žerom Bonaparte, pranećak Napoleona III, su takođe dolazili. Mnogi pevači, kompozitori i govornici velikog

Tu mešavinu simbolizuje lepi francuski pojam „Cabaret“. Njime su, s jedne strane, obuhvaćene male kafane i lokali, što ovom pojmu daje izvesnu intimnost. S druge strane se pod tim pojmom podrazumeva i salatni tanjir podeljen na nekoliko polja, plata Hors d’Ouvre. Okolna polja predstavljaju različite scenske discipline – muziku, pozorište, recitaciju, ples, skeč, slikarstvo. Posle pojedinih primera koji se mogu smatrati pretečama poput „Cabarets des assassins“, gde su pevani moritati o ubicama, Rodolf Sali je bio taj, koji se jedne jesenje večeri 1881. godine u svojoj kafani „Chat Noir“ na Monmartru popeo na bure i svojoj raspoloženoj, solventnoj publici najavljivao nastupe pojedinačnih umetnika. Trenutak rađanja onog što svet danas doživljava kao kritički književni kabare!

Pored toga što je Sali bio autor takozvanog

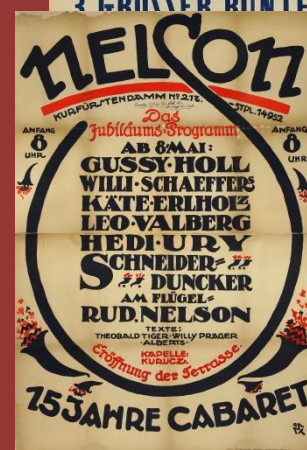

Soldatensender Belgrad

WINTERPROGRAMM 1943-44

3 CROSSER WINTER ABEND

DER KOMIKER

Schröder
Hainke
Denner
Heyden
von
la Wegmann

BT
Ihr
Ihr

talenta su nastupali i kasnije postajali poznati, primera radi Aristid Brijan i Ivet Žilber, prva velika šansonjerka francuskog kabarea. Njen muški pandan Aristid je socijalnokritičnim šansonama protiv dvostrukog morala buržoazije nastavio svoju karijeru u sopstvenom lokalu „Mirliton“. Zahvaljujući plakatu kojeg je kreirao Anri de Tuluz-Lotrek on nam je dan danas poznata figura.

Dva plakata za „Chat Noir“ iz 1895. godine su nedavno uvrštena u moje ormare, rame uz rame sa ostalim plakatima, kojih je skoro dvadeset hiljada primeraka iz svih epoha dvadesetog veka. Kod jednog dela publike se sve to odvijalo kroz veliku želju za umetnošću i kulturom. Kabare je pritom, ako bismo pitali boeme, bio idealni medij. Pisac Oto Julius Birbaum je to ovako opisivao: „Renesansa života i svih umetnosti kroz tingltangl! Plesom ćemo stvoriti novu kulturu. Na daskama ćemo roditi natčoveka! Srušićemo ovaj smešni svet!“ Bio je i te kako ozbiljan kada je ovo izgovarao! Nažalost su potom neki sasvim drugačiji ljudi počeli da ruše svet. Ali makar je bilo nešto novo na prelazu vekova! Bilo je to vreme optimizma i euforije: Čovek kao biće koje je bačeno u vrtlog vremena. Svet kao kabare! Kao što je to bio slučaj sa secesijom, ovaj umetnički izražaj je doslovno rasplamsao i novi pokret, bio je „in“, bio je „en vogue“, pretvorio se u talas koji će ubrzo preplaviti i glavni grad Nemačke. Tamo je 18. januara 1901. povodom trideset godina od osnivanja Nemačkog Rajha konzervativni Baron Ernst fon Volcogen doživeo veliki uspeh svojim kabareom „Überbrett!“ čijim kućnim redom danas raspolažemo u svom arhivu. U Minhenu potom na scenu stupaju „Elf Scharfrichter“, jedanaest krvnika, prvi pravi politički kabare u Nemačkoj. Nemački pisac Frank Vedekind je bio član ove jedanaestorke kao i Mark Anri, koji se pridružio iz Pariza. Tako se može reći da moji bliži preci potiču s majčine strane iz Francuske, a sa očeve strane iz Nemačkog Rajha. Isprepletana loza kao kod starih evropskih aristokrata... Sve posle toga se odigralo munjevitom brzinom! Već 1901. je samo na reci Špreji niklo četrdeset lokala sa kabaretističko-književnim karakterom. Beč je obogaćen lokalima „Zum lieben Augustin“, „Nachtlicht“ i „Fledermaus“.

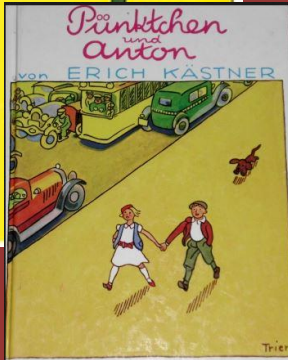
Frida Strindberg, čije prvo dete je od Augusta Strindberga, a drugo od Franka Vedekinda, osniva prvi kabare u Londonu. A pre toga je u Barseloni već bio osnovan „El quatre Gats“. Preko Krakova, Varšave, Budimpešte, St. Petersburga pa sve do Moskve nicali su kabarei po svojim uzorima iz Francuske i Nemačkog Rajha. Tamo gde je nedostajao preduzetnički duh i malo umeća u pogledu programa, tu su tek osnovani lokali vrlo brzo ponovo zatvarani. Međutim, nalet ove scene nije jenjavao. Bar isprva. Karakteristično za ovaj mladi oblik umetnosti, kao što je prethodno bio slučaj u

Dva plakata za „Chat Noir“ iz 1895. godine su nedavno uvrštena u moje ormare, rame uz rame sa ostalim plakatima, kojih je skoro dvadeset hiljada primeraka iz svih epoha dvadesetog veka. Kod jednog dela publike se sve to odvijalo kroz veliku želju za umetnošću i kulturom. Kabare je pritom, ako bismo pitali boeme, bio idealni medij. Pisac Oto Julius Birbaum je to ovako opisivao: „Renesansa života i svih umetnosti kroz tingltangl! Plesom ćemo stvoriti novu kulturu. Na daskama ćemo roditi natčoveka! Srušićemo ovaj smešni svet!“ Bio je i te kako ozbiljan kada je ovo izgovarao! Nažalost su potom neki sasvim drugačiji ljudi počeli da ruše svet. Ali makar je bilo nešto novo na prelazu vekova! Bilo je to vreme optimizma i euforije: Čovek kao biće koje je bačeno u vrtlog vremena. Svet kao kabare! Kao što je to bio slučaj sa secesijom, ovaj umetnički izražaj je doslovno

Parizu, je bina takozvanih „vagabunda“. Sa njima se ostvario san umetnika-boema: Prezentacija sopstvenih dela, slobodno i van svih etabliranih umetničkih ustanova. Svi su fascinirani neposrednošću ovog oblika umetnosti na bini: U pozorištu se nešto igralo i glumilo publici, a u kabareu se direktno obraćalo auditorijumu! Honorari za učesnike su uglavnom bili retkost. Najveći deo njih je isplaćivan u naturi ili su se prikupljala sredstva. Apropos vagabundska poezija: njeni uzori i koreni sežu do duboko u srednji vek. Moralno-

satirična poezija, pesme o ljubavi i piću takozvanih „Arhipoeta“. U „Arche Nova“ Hans Ditera Hiša je odmah u prvoj programskoj svesci odana pošta značaju „Arhipoete“ kroz jednu od njegovih pesama iz dvanaestog stoleća. Najznačajnija zbirka, oko tri stotine pesama, pronađena je 1803. godine u manastiru Benediktbojern, zbog čega je i dobila naziv „Pesme iz Bojerna“, stekavši slavu svojom novom muzičkom obradom: Karmina Burana. Vagabundska poezija kao ekstravagantni oratorijum. Sada je postala bezvremenska zahvaljujući muzici Karla Orfa.

dosta bila

pošlo za rukom da spoji umetnost i komercijalni uspeh. Šezdeset pet godina, od 1903. do 1968. godine, će postojati Simplicissimus – starost, koju je samo mali broj kabaretskih bina uspeo da doživi. A ko je sve tamo u periodu pre Prvog svetskog rata obitavao? Svi redom, uključujući minhenski džetsset. Turisti sa druge strane okeana, Princ od Velsa. Bugarski car Ferdinand. Belgijski kralj! Veliki industrijalci, kapitalisti. Vilhelm Fojgt, obućar, koji je se svojom spektakularnom akcijom prevare proslavio kao „Kapetan fon Kepnik“, dolazio je uz novčanu naknadu u Simplicissimus i prodavao svoje autograme. I izvesni Hans Betiher koji je najpre bio stalni gost, a potom se pod imenom Joahim Ringelnac proslavio kao ekskluzivni autor Simplicissimusa. Za moj pedeseti rođendan mi je jedna fina, starija gospođa poklonila „Zlatnu knjigu katakombe“. Njen preminuli suprug Tibor Kašič i Verner Fink su osnovali ovaj kabare 1929. godine u Berlinu. U tom divnom poklonu sadržan je šaljiv citat Joahima Ringelnaca kao i originalni crtež Valtera Trira, koji je ilustrovao knjige Eriha Kestnera. Potpisi i citati od Hans Albersa do Karla Zukmajera, od Klause i Hajnriha Mana, Valtera Hazenklevera i Georga Grosa, Maks Reinharda, Eriha Mizama, Gustava Grindgensa, Luiđija Pirandella i Ervina Piskatora do Alfreda Deblina i Riharda Hilzenbeka. Ovaj potonji je tvorac dadaističke formule kabarea: „Dada je svetski kabare, dobar kao svet, dada jeste.“ U lokalu „Cabaret Voltaire“ u Cirihi, Hugo Bal je stvorio ovu književnu formu kao provokaciju zbog ravnodušnosti građanstva prema surovostima Velikog rata. Posle 1918. godine su Kurt Tuholski i Valter Mering bili dominante figure kabarea:

Hroničari napuštene republike, glasnogovornici borbene satire koja je radi zabave publike znala da proizvede i poetički, ali i urnebesno smešan sadržaj. Kabare je Bertoldu Brehtu bio podsticaj za njegovu Teoriju epskog pozorišta. Kupleima jednog Otoja Rojtera, šansonima jednog Fridriha Holendera i Rudolfa Nelsona, koje su pevale zvezde poput Kler Valdorf i Marlene Dietrich, kabare je pre svega bio prisutan u Berlinu na velikim revijama i varijete binama. U Minhenu pak kabare ima svog predstavnika kroz obesekorenjenog komičara tužnog lika – Karla Valentina. 1932. godine, godinu dana pre Hitlerovog dolaska na vlast, Verner Fink stoji sa sramežljivim osmehom na bini i gleda ispred sebe. Zamišlja sebi šta će se desiti ako nacisti dođu na kormilo i predviđa: „U prvim nedeljama Trećeg rajha će se održavati parade. Ako li te parade budu ometene kišom, gradom ili pak – svi Jevreji u blizini će biti ubijeni.“ Vreme će pokazati da ova nije bila tek poenta. Kada su nacisti došli na vlast, Fink

pokušava da kroz vic pruža otpor. Stotine kabaretista i satiričara su hiljadugodišnji Rajh proveli u koncentracionim logorima. Kao predstavnike svih njih, sačuvajmo u sećanju umetnike kojima je „Zvezdom satire“ odana počast pred mojim vratima, ovde na trgu Romano-Guardini-Platz. Ti umetnici su: Erih Mizam, Frica Grinbaum i Kurt Geron. Ubijeni su u Oranienburgu, Dahau i Aušvicu. Posle 8. maja 1945. počinje prava renesansa kabarea. U pesmi „Trizonesien“ se peva prkosno-melanholično: „Ura, još živimo“. U Kabareu „Kom(m)ödchen“ u Diseldorfu kabare podiže lestvicu u pogledu političkog i književnog aspekta ove umetnosti, Erih Kestner ponovo počinje da piše u Minhenu, a Ginter Nojmans sa svojom emisijom „Insulaner“ – što u prevodu znači ostrvljani i označava stanovnike Zapadnog Berlina – počinje da talasa Gvozdenu zavesu. Wolfgang Nojs suočava Nemce sa posledicama potiskivanja spoznaje o učinjenom kao i posledicama ekonomskog čuda, dok kabarei poput „Münchner Lach- und Schießgesellschaft“ i „Stachelschweine“ priređuju novogodišnje televizijske programe. Time pojam kabarea postaje poznat široj građanskoj publici. Televizija je tada učinila kabare velikim. U Istočnoj Nemačkoj je kabare kroz četiri decenije manje-više bez muke zauzeo svoje mesto u okvirima postojeće cenzure. U slučaju sumnje – uvereni u bolje društveno uređenje socijalizma. To posebno poglavlje priče o kabareu, koje je sada deo kolekcije i dokumentacije istočnonemačke istorije kabarea, našlo je svoje utočište u bernburškom Dvorcu. Franc-Jozef Degenhart šezdesetih godina peva protiv neonacista, agituje zajedno sa tzv. APO

(vanparlamentarna opozicija) sve do burnih sedamdesetih godina, a Hans Diter Hiš kroz svoj izmišljeni lik „Hagenbuh“ proglašava sve redom ludacima i bolesnicima. Osamdesetih godina kabaretski tim „Drei Tornados“ pravi dar-mar u tzv. „šponti“ i alternativnoj sceni, Tomas Frajtag neumorno parodira kancelara Kola, tvorca realsatire „in

diesem unserem Lande“, Gerhart Polt secira mentalne korene, Rihard Rogler se svojim cinizmom suočava sa tzv. „duhovno-moralnom promenom“, dok sve snažnije privatne televizije pružaju nove šanse za tržišno plasiranje kabarea. Od tada ova umetnost neprekidno osciluje između kabarea i komedije, između političko-građanskog angažmana i orijentaciji ka profitu, između bine za malu scenu i velikih arena. „Šala, satira, ironija i dublji značaj“, preko kojih su se svojevremeno nastojali promeniti postojeći odnosi, celi vek kasnije su ustuknuli pred zakonima zabavne industrije. Zemlja se promenila. Sveprisutna je promena paradigme. Ali uvek je tako bilo tokom istorije. Čak ni ustavi ne drže reč. Sve ima svoju polaznu tačku, svoj tok, svoj promenu. A u jednom trenutku svoju istoriju kulture – koju ja mogu dokumentovati za kabare. Dakle: Dobro došli! Bienvenue! Welcome! Svratite. Razgledajte sve u miru. Posetite nas. Rezervišite nas. Vidimo se!

Vaš Nemački kabaretski arhiv